

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

Донцов Богдан Іванович

Митна статистика в системі регулювання
зовнішньоекономічної діяльності / *Customs Statistics in the*
System of Regulation of Foreign Economic Activity

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування

освітньо-професійна програма – Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-22

Б.І. Донцов

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, В.В. Сідляр

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

" _____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ А.І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ	6
1.1. Поняття та значення митної статистики у регулюванні ЗЕД	6
1.2. Організаційно-методичне забезпечення митної статистики	13
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИКА ВЕДЕННЯ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У РЕГУЛЮВАННІ ЗЕД	22
2.1. Тенденції та статистичні дослідження зовнішньої торгівлі в Україні	22
2.2. Організація та аналіз спеціальної митної статистики	29
Висновки до розділу 2	35
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	37
Висновки до розділу 3	52
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі інтегрування України у систему світової торгівлі, зовнішньоекономічна діяльність відіграє значну роль в ефективному соціально-економічному розвитку держави. Вміло налагоджені зовнішньоторговельні зв'язки виступають одним із індикаторів розвитку економіки країни. Адже розвиваючись зовнішня торгівля не лише забезпечує зростання ВВП, прибутковість українських товаровиробників, але й показує місце нашої держави в світовому обороті товарів та послуг, ставлення інших країн до якості нашої продукції, конкурентоспроможність як вітчизняних товаровиробників, так і економіки загалом.

Для ефективного соціально-економічного розвитку країни та державного управління в різних галузях суспільного життя виникає необхідність своєчасного одержання та аналізу науково обґрунтованої офіційної статистичної інформації про всі суспільні явища, що існують в Україні. При реалізації митної політики митні органи повинні забезпечувати статистичними даними щодо показників поступлень митних платежів, експорту й імпорту товарів, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. Тому одним із основних завдань митних органів є достовірне ведення митної статистики

Теоретичними та практичними проблемами статистики ЗЕД займалися багатьох науковців. Серед зарубіжних авторів – це Дж. Тарр, Дж. Форрестер, К. Вільямсон, М. Пейро, Ф. Портер та ін. Дослідженнями даної теми займалися такі вітчизняні науковці: В.Г. Андрійчук, О.Г. Білорус, В.С. Будкіна, С.Д. Герчаківський, В.М. Новицький, С.В. Сиденко, А.С. Філіпенко та інші фахівців. Статистика зовнішньоекономічної діяльності за кордоном отримала розвиток у міжнародних економічних і статистичних організаціях, таких як Світовий банк, МВФ, ООН, Євростат, ЮНІДО, ОЕСР тощо, розробки яких стали міжнародними стандартами у митній сфері.

Але окремі аспекти, які стосуються дослідження митної статистики, на наш погляд, недостатньо ґрунтовно та широко висвітлені, як цього заслуговує

цей напрям діяльності митних органів, що обумовило актуальність дослідження.

Метою дослідження є розроблення й надання обґрунтованих пропозицій, відносно вдосконалення здійснення та використання даних митної статистики в сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- проаналізувати поняття та значення митної статистики в системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити джерела та методикау ведення митної статистики;
- проаналізувати митну статистику зовнішньоторговельних операцій;
- проаналізувати сучасний стан ведення спеціальної митної статистики;
- дослідити зарубіжний досвід ведення митної статистики;
- визначити шляхи покращення митної статистики та її ведення в системі регулювання ЗЕД.

Об'єкт дослідження – сукупність нормативно-правових, організаційних та фінансових відносин щодо забезпечення статистичної діяльності в митній сфері.

Предмет дослідження – особливості організації митної статистики в Україні в контексті регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Методологічна основа роботи. В роботі використано аналітичний метод дослідження, метод синтезу, метод розрахунку, метод системного аналізу та інші методи наукового пізнання.

Інформаційну базу роботи складають положення економічної науки, викладені в працях вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань податкового регулювання, матеріали Державної казначейської служби України, Державної митної служби України, Державної служби статистики України.

Наукова новизна одержаних результатів. Використано системний підхід до дослідження теоретичних засад і практики функціонування митної статистики та окреслено вектори її удосконалення.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дипломної роботи обговорювались на Всеукраїнських науково-практичних конференціях молодих вчених та студентів «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладено на 56 сторінках комп'ютерного тексту. Кваліфікаційна робота містить 12 рисунків, 4 таблиці, список використаних джерел, що включає 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ

1.1. Поняття та значення митної статистики у регулюванні ЗЕД

Початок розвитку статистики датується із часів утворення держави. Адже протягом століть статистика була одним з найважливішим інструментом управління державою.

Слово «статистика» походить від «латинського слова «статус» (status), що означає стан, положення речей. Спочатку воно використовувалось в значенні «політичний стан», звідси італійське слово: «stato» - держава і «statista» - знавець держав. В науковий обіг слово «статистика» увійшло вже в XVIII столітті і вживалось спочатку в розумінні «державознавство» [56].

З розвитком обліку, нагромадженням масових даних та їх узагальнення формували статистику як науку. Нині статистику використовують майже у всіх галузях.

Отже, об'єктами статистичного дослідження можуть бути різноманітні явища й процеси суспільного життя. Предметом статистики виступають розміри та відповідності між масовими суспільними явищами.

Розглядаючи суспільні явища як масові, статистика мовою чисел відображає рівень розвитку цих явищ, напрям і швидкість їх змін, щільність взаємозалежностей. Отже, можна стверджувати, що статистика – потужний засіб пізнання суспільного життя.

Статистика – багатогранна наука. Адже вона складається з окремих незалежних один від одного розділів, які в той же час тісно пов'язані між собою. Одне із провідних місць в структурі статистики як науки займає статистика зовнішньоекономічної діяльності (рис. 1.1).

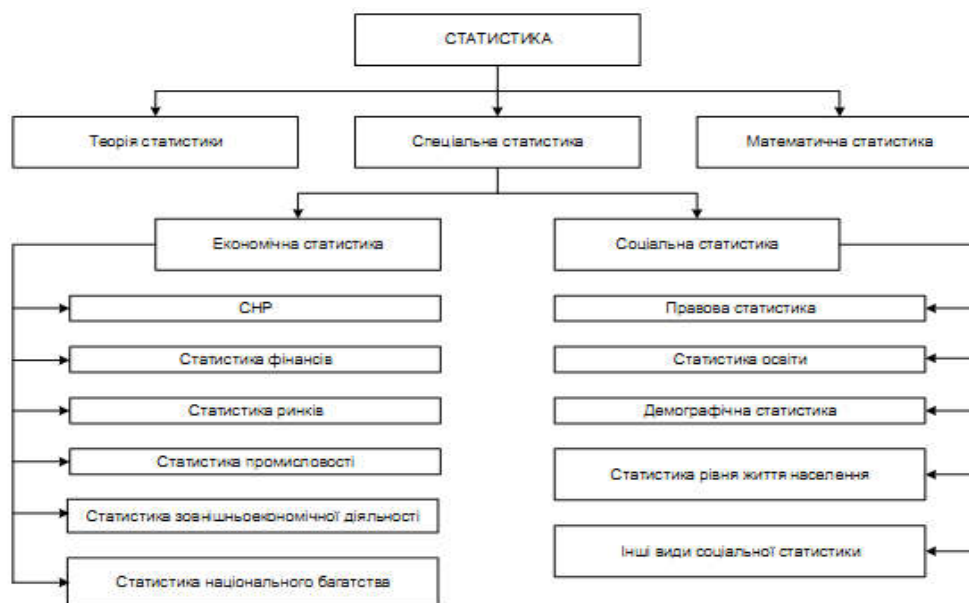

Рис. 1.1. Статистика ЗЕД в структурі статистики як науки [3]

Функції статистики із зовнішньоекономічних зв'язків полягають в наданні кількісної інформації про стан та розвиток зовнішньоекономічної діяльності країни у нерозривному зв'язку з її якісною характеристикою. Об'єктами її обліку виступають товари та послуги, складові експорту та імпорту країни та усі операції, котрі пов'язані із ними. Статистика зовнішньоекономічних зв'язків включає митну статистику та статистику послуг у зовнішньоекономічній діяльності (рис.1.2).

Митна статистика є складовою частиною статистики зовнішньоекономічної діяльності, яка, в свою чергу, проводить облік експорту і імпорту товарів, а також обліковує товари, які не підлягають декларуванню митними органами.

Митна статистика виступає одним із елементів митної справи України, яка забезпечує процес діяльності митних органів, тобто обліковує та аналізує поступлення митних платежів, веде боротьбу із порушеннями митних правил та контрабандою, неторговими оборотом, проводить валютний контроль та т. д. Вона виступає однією з складових частиною проведеної в країні статистики, яка відбиває зовнішньоекономічні зв'язки.

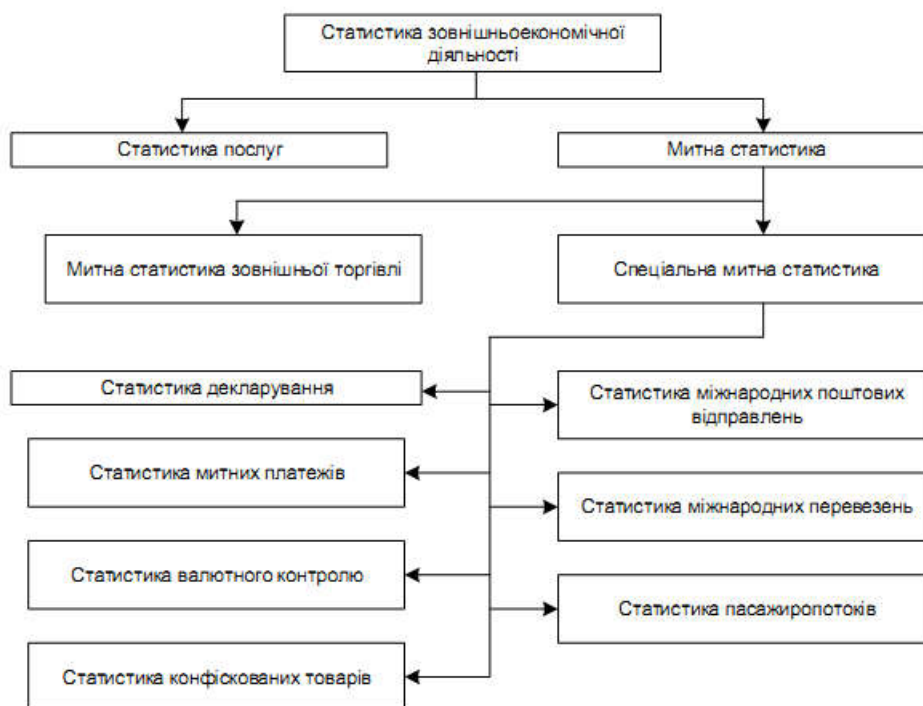

Рис. 1.2. Митна статистика в системі зовнішньоекономічної діяльності [3]

Одним із основних завдань, покладених митні органи в Україні є ведення митної статистики. Департамент інформаційних технологій та митної статистики ДМСУ визначено спеціалізованим органом, на який покладено забезпечення ведення митної статистики [36].

Відповідно до Митного Кодексу України, до завдань митної статистики відносять:

«1) об'єктивний, достовірний облік даних, що стосуються переміщення товарів, предметів та транспортних засобів через межі митного кордону України; процес збирання, формування, опрацювання, узагальнення, різносторонній аналіз і зберігання статистичних відомостей, що стосуються державної митної справи України і зовнішньої торгівлі України товарами;

2) подання статистичної, довідкової, аналітичної інформації з питань державної митної справи і зовнішньої торгівлі України товарами іншим органам державної влади у встановленому законом порядку;

3) надання необхідних інформаційних довідок міжнародним організаціям та іншим митним органам, митним органам зарубіжних країн відповідно до укладених міжнародних договорів України і законів України;

4) захист статистичних даних, які відповідно до норм законодавства не підлягають розголошенню» [28].

Також на митну статистику покладено ряд інших завдань, серед яких:

- забезпечення повного обліку інформації щодо українського експорту й імпорту товарів та послуг;
- аналіз основних напрямів, структури та динаміки зовнішніх торговельних потоків України;
- інформаційного забезпечення інших органів держави України для забезпечення прийняття ними управлінських рішень у сфері заходів митної політики і регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- аналіз стану попиту і пропозиції на внутрішньому ринку України;
- проведення контролю щодо надходжень митних платежів до Державного бюджету України;
- здійснення валютного контролю в рамках компетенції митних органів;
- складання торгового і певних статей платіжного балансів України;
- розрахунок різних індексних показників стану зовнішньої торгівлі (індексів цін, фізичного обсягу та інших);
- підготовка вихідної інформації для прогнозування інших макроекономічних показників в рамках статистичної системи нац. рахунків та платіжного балансу України;
- проведення зіставлення інформаційних даних взаємної торгівлі з іншими країнами - контрагентами України;
- інші завдання, які стосуються національної митної політики України.

Митна статистика виступає складовою частиною загальної державної системи статистичного обліку і звітності. Статистична інформація, що

складається, групується та аналізується митними органами, використовується для покращення зовнішньоекономічних зв'язків, покращення тарифних й нетарифних методів регулювання, наступної інтеграції України у світову систему економічних відносин. Учасникам зовнішньоекономічної діяльності, іншим органам державної влади, іншим особам, що мають право на використання даних митної статистики забороняється додатково вимагати від митних органів України статистичну інформацію, яка не передбачена державною статистичною звітністю, Митним Кодексом та іншими нормативними актами України.

В структурі митної статистики виділяють митну статистику зовнішньої торгівлі та спеціальну митну статистику.

Митна статистика зовнішньої торгівлі виступає узагальненою та відповідним чином систематизованою інформацією щодо переміщення товарів і послуг через межі митного кордону України. Дана статистика складається, узагальнюється та аналізується спеціальним уповноваженим на це центральним органом державної виконавчої влади в галузі митної справи покладаючись на інформаційні дані, що містяться у поданих митних деклараціях.

Статистика зовнішньої торгівлі, так як і низка інших наук, виникла на основі практичних потреб суспільства, а документальною основою митної статистики обсягів зовнішньої торгівлі стала митна звітність щодо ввезення і вивезення товарів за межі митного кордону України. Необхідність покращення досвіду роботи зі збирання інформаційних відомостей про експортні та імпорتنі операції і вивчення матеріалів, які накопичилися, призвели до створення нової сфери статистичної науки - митної статистики зовнішньої торгівлі.

Отже, предметом вивчення митної статистики обсягів зовнішньої торгівлі виступає експорт та імпорт товарів у їх кількісному та вартісному виразах, географічна та товарна структура та динаміка міжнародної торгівлі.

Об'єктом спостереження митної статистики обсягів міжнародної торгівлі виступає експорт та імпорт предметів та товарів, який класифікований у Українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності.

Метою формування митної статистики міжнародної торгівлі виступає створення певної інформаційної бази для проведення аналізу стану і розвитку процесів зовнішньої торгівлі України, її торговельного та платіжного балансів, а також економіки на загал. За відсутності такої інформації неможливе прийняття раціональних рішень органами державної влади.

Виходячи із цілей митної статистики зовнішньої торгівлі та відповідно до "Єдиної методології митної статистики зовнішньої торгівлі держав – учасниць СНД" - митна статистика направлена на вирішення наступних завдань:

- «забезпечення повноцінного та достовірного обліку відомостей щодо експорту й імпорту держави;
- аналіз основних напрямів, структури і динаміки зовнішньоторгівельних товарних потоків країни, а також аналіз її макроекономічної ситуації;
- забезпечення інформацією інші органи державної влади для прийняття ними відповідних рішень в галузі здійснення митної політики і державного регулювання обсягів зовнішньої торгівлі;
- проведення аналізу кон'юнктури ринків держави;
- контроль щодо надходження митних платежів до центрального бюджету країни;
- здійснення валютного контролю в межах компетенції митних органів;
- надання інформаційних даних митної статистики за метою складання торговельного і деяких статей платіжного балансів держави;
- допомога в здійсненні країнами взаємного обміну даними з питань зовнішньої торгівлі;

- вирішення інших задач, визначених національною митною політикою» [13].

Важливою рисою митної статистики, яка стосується зовнішньої торгівлі, виступає те, що вона опирається на первинні документи, що подаються суб'єктами зовнішньоекономічних відносин незалежному контролюючому органу та які містять офіційні задекларовані відомості щодо товарів, які переміщуються через межі митного кордону України.

Згідно з цим, вихідними даними під час складання митної статистики даних зовнішньої торгівлі виступають відомості, що заявлені у митних деклараціях (МД), які заповнюються суб'єктами міжнародної економічної діяльності під час митного оформлення товарів та які відповідають формі так названого єдиного адміністративного документа (UAD), який використовується закордонними партнерами України. Інформаційні відомості, що містяться у МД, показують об'єктивну та достовірну картину здійснюваних певних зовнішньоторговельних операцій. На основі цієї інформації і отримується митна статистика даних зовнішньої торгівлі.

Згідно Митного кодексу України при складанні митної статистики обсягів зовнішньої торгівлі вихідними є такі дані:

- «• звітний період;
- напрям товарного потоку (ввезення, вивезення);
- країна походження під час ввезення;
- країна призначення під час вивезення;
- статистична вартість товару;
- код та назва товару;
- код згідно класифікатора та назва додаткових одиниць вимірювання, які використовуються при формуванні статистики;
- характер угоди;
- вид митного режиму;
- категорія відправника (одержувача) товару;
- інші дані» [28].

Наведені дані дають можливість забезпечити підготовку не лише періодичних публікацій щодо митної статистики обсягів зовнішньої торгівлі, а також інших аналітичних досліджень, зокрема одержати відомості про розвиток напрямів зовнішньої торгівлі в певному регіоні (регіональна статистика), та проводити аналіз експортних та імпорتنих операцій за певними категоріями учасників зовнішньоекономічної діяльності.

«Ведення митної статистики здійснюється за методологією, яка забезпечує порівнянність даних митної статистики зовнішньої торгівлі України з даними державної статистики інших держав (пункт 4 статті 449 Митного кодексу України від 13.03.2012 №4495-VI)» [28].

Спеціальна митна статистика – «це сукупність заходів щодо збирання, обробки, аналізу, розповсюдження, збереження, засобів захисту та використання статистичної інформації, яка відображає процес діяльності митних органів у процесі проведення ними державної митної справи. Спеціальна митна статистика формується центральним органом державної виконавчої влади, який забезпечує виконання державних заходів у галузі митної справи, для виконання завдань, які покладені на ДМСУ згідно із законодавчими актами» [20].

В системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності, встановлення тарифних і нетарифних заходів регулювання ЗЕД, проведення спеціальних розслідувань щодо запровадження спеціальних видів мит, також використовуються відомості митної статистики.

Аналізуючи дані, які стосуються митної статистики обсягів зовнішньої торгівлі, органи державної влади, в межах своєї компетенції, приймають рішення про запровадження різного роду тарифних та нетарифних заходів регулювання обсягів міжнародних торгових операцій.

1.2. Організаційно-методичне забезпечення митної статистики

За часів незалежності України, створенням державного виконавчого органу Державної митної служби України, процес ведення митної статистики пройшов не короткий шлях свого реформування та перетворення. Так з моменту створення митної системи України перед митними органами виникла необхідність накопичення інформації, аналіз якої дав би можливість виконати завдання, поставлені державою по захисту економічних інтересів. Збір, обробка та накопичення статистичних відомостей митної статистики здійснювався структурними підрозділами Держмитслужби. Спочатку, одним із таких структурних підрозділів Держмитслужби України був Департамент аналітичної роботи і інформаційного моніторингу, завданням якого було забезпечення участі Держмитслужби в національній системі запобігання і протидії легалізації доходів, отриманих не законним шляхом. Пізніше, Наказом Державної митної служби України 04.04.2011 № 273 було затверджено Положення про Департамент митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України. «Департамент є спеціалізованим митним органом, входить до структури митної служби України, забезпечує впровадження та розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій в державній митній справі та ведення митної статистики» [38].

Щодо митної статистики Департамент:

- «розробляє методології митної статистики зовнішньої торгівлі України, спеціальної митної статистики України;
- здійснює методологічне керівництво процедурами ведення бази даних електронних копій митних декларацій відповідно до міжнародних правил;
- організовує збір та узагальнення даних митної статистик;
- готує дані митної статистики зовнішньої торгівлі для офіційних публікацій;
- забезпечує інформацією з питань митної статистики керівництво Держмитслужби України, її підрозділи, митні органи та органи державної влади.

- здійснює процедури контролю за повнотою та якістю первинних даних, розміщених в базі даних електронних копій митних декларацій та інших електронних документів.

- вивчає, аналізує та узагальнює міжнародну практику ведення митної статистики, проведення статистичних зіставлень, співпрацює в цій сфері з митними адміністраціями та іншими компетентними органами зарубіжних країн, міжнародними організаціями» [38].

Відповідно до Єдиної методології митної статистики зовнішньої торгівлі держав – учасниць співдружності незалежних держав, «первинними даними в процесі формуванні митної статистики зовнішньої торгівлі виступають відомості, які містяться у митних деклараціях, що заповнюються учасниками ЗЕД під час митного оформлення товарів» [13].

Митна декларація – «заява встановленої форми, в якій особою зазначено митну процедуру, яка підлягає застосуванню до товарів, та передбачені законодавством дані про товари, умови та способи їх переміщення через митний кордон України та щодо нарахування та сплати митних платежів, які необхідні для застосування даної процедури» [28].

Перелік даних, що підлягають внесенню до граф митних декларацій, обмежується тільки тими даними, що є необхідними для цілей стягнення митних платежів, формування відомостей митної статистики, а також для забезпечення дотримання вимог Митного Кодексу України й інших законодавчих норм та актів.

На основі митної декларації реєструють дев'ять показників, що формують статистику зовнішньоторговельного обігу:

- «товар і його код по УКТЗЕД (гр. 31, 33 МД);
- вага нетто (гр.38 МД);
- одиниця виміру товару (гр.41 МД);
- фактурна вартість товару (гр.42 МД);
- валюта і код валюти (гр.22 МД);
- курс валюти (гр.23 МД);
- статистична вартість (гр.46 МД);

- країна і код країни одержувача (відправника) (гр. 15,15а, 17,17а МД);
- код основного митного режиму (гр.37 МД)» [25].

Унікальність МД полягає в тому, що, по-перше, при її заповненні використовуються цифрові коди класифікаторів, що дозволяють автоматизувати збір даних; по-друге, заповнення митних декларацій здійснюється самими учасниками ЗЕД або уповноваженими ними митними брокерами, що діють на договірній основі. Тим самим цілком виключається прояв відомчого впливу з боку митних органів.

Митні органи по завершенні операції з МД, прийнявши остаточне рішення про випуск товару, готують зведену інформацію шляхом заповнення форм статистичної звітності. Таким чином, усі статистичні форми являють собою первинне зведення статистичних даних по різних об'єктах митної статистики. Відповідно після зведення статистичних даних можемо побачити результати діяльності митниць ДМСУ на рис. 1.3.

Джерелами правової інформації щодо експорту або відокремлених його питань виступають укази Президента України, різні нормативні та правові акти ВРУ: КМУ, накази ДМСУ.

Експорт товарів здійснюється при умові подання митному органу документів, що засвідчують підстави та умови вивезення товарів за межі митної території України.

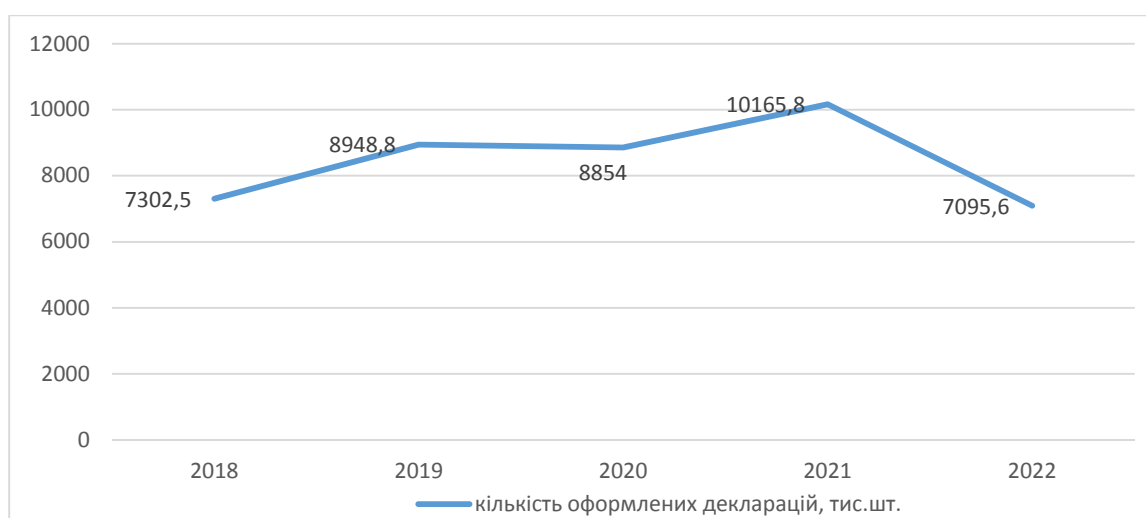

Рис. 1.3. Кількість оформлених митних декларацій митницями

ДМСУ за 2018-2022рр.

Джерело: складено автором на основі [36].

Крім МД, відомості про експорт (імпорт) товарів можуть міститися ще в таких формах державної статистичної звітності, які мають шифр «ЗЕЗ» (зовнішньоекономічні зв'язки): «формі № 5 «Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування, форма № 9 «Звіт про експорт (імпорт) послуг», форма № 10 «Звіт про іноземні інвестиції в Україну», форма № 13 «Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу», форма № 14 «Звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потребпасажирів та членів екіпажу»» [39].

Але більша частина експорту (імпорту) товарів відображається в МД, відображає інформацію про зовнішню торгівлю, і у відповідності до цих даних формується митна статистика.

Велику роль для введення митної статистики відіграє Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності, яка передбачає характеристику об'єктів (товарів), що класифікуються, і рівнів класифікації. «Об'єктом класифікації в УКТЗЕД є всі товари, які обертаються у зовнішній торгівлі країни. Кодування товарів у даній класифікації є технічним прийомом, що дає змогу виразити об'єкт (товар) класифікації у вигляді групи знаків за правилами, встановленими даною системою класифікації. Призначення кодової системи класифікатора полягає в тому, щоб представити інформацію в зручній для збору і передачі формі, пристосувати її до оброблення операторами, а також забезпечити пошук, сортування та агрегування конкретних даних. Для товарних класифікаторів, що використовуються в міжнародній практиці, система кодування дає змогу усунути мовні бар'єри під час ідентифікації того чи іншого товару.

Облік експорту (імпорту) товарів проводиться на основі контрактів, митних декларацій, транспортних та інших товарних документів, що заповнюються під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами, установами, комерційними фірмами та іншими організаціями.

Дані про експорт товарів наводять за країнами призначення, про імпорт — за країнами походження. Країною призначення вважається країна, яка визначена на момент відвантаження як кінцева країна призначення товару. Країною походження вважається країна, в якій товар було повністю вироблено або достатньо перероблено» [12].

Одним із основних засобів організації ведення митної статистики є створення й впровадження Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, призначення якої складається в рішенні функціональних задач митниці з використанням передових технологій обробки інформації за допомогою обчислювальної техніки. 27 липня 1993 року була прийнята концепція створення Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів і план її реалізації. На сьогоднішній день ДМСУ в своїй роботі використовує «Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем» [40].

Основні завдання, на які спрямоване створення Єдиної автоматизованої інформаційної системи, наступні:

- «формуванню об'єктивну митну статистику з максимальним часом затримки інформації не більше доби;
- забезпечувати оперативною й ефективною інформаційною взаємодією відповідних органів митної системи з питань боротьби з контрабандою та порушенням митних правил, доводити регламентуючі документи до виконавців і контролювати їхнє виконання;
- організувати глибоку і всебічну автоматизацію процесів митного оформлення, обліку митних платежів; оптимізації контролю виконання на всіх рівнях системи;
- переходити на сучасні інформаційні технології і міжнародні стандарти Єдиної автоматизованої інформаційної системи, а також розробити матеріальну базу для ефективного використання митних експертних систем» [40].

Єдина автоматизована інформаційна система митної служби України за

короткий термін перетворилася в один із унікальних інструментів реалізації основних митних інформаційних технологій від митного поста до Центрального апарата Державної митної служби України.

Ще одним із засобів для ведення митної статистики було схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» [44]. Сучасна технологічна структура «електронна митниця» «забезпечує процеси централізованого моніторингу й управління центральною та резервною базами даних ДМСУ, технічними структурами зв'язку, серверами, робочими станціями, якими обладнані АРМи (автоматизовані робочі місця) посадових осіб митних органів, іншим телекомунікаційним обладнанням, а також системами, які дають змогу здійснювати управління технічними засобами митного контролю. Адже на сьогодні весь загальний структурний підрозділів митної служби так чи інакше здійснює обробку інформації, яка є основним джерелом для ведення митної статистики» [44].

Аналогічні системи створені або створюються за кордоном практично у всіх митних службах розвинутих країн. Наприклад, у США, Англії, Франції, Німеччині такі системи створювалися більше 20 років стосовно до національних митних правил.

Державна митна служба України запровадила такий важливий елемент як ЄАІС (єдина автоматизована інформаційна система) митних органів, як центральна база даних. Фактично всі ПК, які розроблялись, створювалися з її використанням. Це надає можливість зосереджувати в одному місці майже всю інформацію відносно митного оформлення вантажів, ведення баз даних про порушників тощо.

Всі дані митної статистики України поширюються та оприлюднюються шляхом

- «регулярного їх розміщення на офіційному вебпорталі Держмитслужби;
- щомісячної розсилки в електронному вигляді бюлетеня та збірника «Митна статистика зовнішньої торгівлі України» органам державної влади»

[15].

Кожного місяця для керівництва Держмитслужби готуються інформаційні та аналітичні матеріали з питань адміністрування митних платежів.

Таким чином, митниця забезпечує процес статистичної діяльності шляхом формування інформаційних потоків, видання організаційно-розпорядчих документів і контролю за їх реалізацією на основі єдності державних і регіональних інтересів, взаємодії з органами місцевого самоврядування і правоохоронними органами.

Висновки до розділу 1

Ведення митної статистики – одне із основних завдань, яке покладено на митні органи України. У зв'язку із розвитком ринкових відносин, вступом України у Світову організацію торгівлі, та за крок до вступу в ЄС, постає питання систематизованого обліку товаропотоків, товарної та географічної структури міжнародної торгівлі та обліку результатів діяльності митних органів та напрямків реформування здійснення митної справи митними органами.

На основі завдань, покладених на митні органи України виділяють митну статистику зовнішньої торгівлі та спеціальну митну статистику. Митна статистика зовнішньої торгівлі показує основні дані, пов'язані із перетином іноземними та вітчизняними товарами митного кордону України, обсяги імпорту та експорту, товарну та географічну структуру міжнародної торгівлі. Спеціальна митна статистика відображає дані, пов'язані із діяльністю митних органів. Такими даними є обсяги надходжень до бюджету від реалізації фіскальної функції митними органами, динаміка декларування та переміщення пасажирів через митний кордон України, динаміка обсягів контрабанди та порушення митних правил суб'єктами ЗЕД та фізичними особами.

Основним джерелом ведення митної статистики є митна декларація, в якій зазначена уся інформація, необхідна для ведення митної статистики. Структура митної декларації являє собою сукупність граф, у яких конкретно зазначені усі реквізити торговельних партнерів, умови переміщення, транспортні засоби, за допомогою яких здійснюється переміщення, обсяги митних платежів та інші дані, які необхідні для ведення митної статистики зовнішньої торгівлі та спеціальної митної статистики.

Державною митною службою України були створені Єдина автоматизована інформаційна система митних органів, а також багатофункціональна комплексна система «Електронна митниця», що значно полегшили роботу по збору та обробці даних митної статистики.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ВЕДЕННЯ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У РЕГУЛЮВАННІ ЗЕД

2.1. Тенденції та статистичні дослідження зовнішньої торгівлі в Україні

Як розглядалося в попередньому розділі, митна статистика поділяється на митну статистику зовнішньої торгівлі та спеціальну митну статистику.

Зупинимося на розгляді митної статистики зовнішньої торгівлі, до завдань якої можна віднести: збір і оброблення даних для одержання показників експорту та імпорту; розгляд структури та динаміки обсягу експорту й імпорту в групі країн або за товарними групами по кожній країні.

Приймаючи участь в системі світової торгівлі, зовнішня торгівля України повинна реагувати на «детермінанти, пов'язані з процесами глобалізації, а також враховувати тенденції розвитку світової торгівлі:

- невинне збільшення обсягів товарообороту світової торгівлі під впливом прагнення країн брати в ній активну участь;
- ускладнення товарної структури світового товарообороту внаслідок виходу на ринок інноваційних та високотехнологічних товарів;
- зміну географічної структури товарообороту світової торгівлі у зв'язку з посиленням в ній ролі Китаю та нових індустріальних країн;
- посилення впливу транснаціональних корпорацій на розвиток світової торгівлі як напряму, так і опосередковано – через інноваційно-інвестиційну діяльність;
- розвиток економічної інтеграції та транснаціоналізації в сфері світової торгівлі;
- зростання обсягів світової торгівлі послугами, в т.ч. під впливом процесів цифровізації господарського життя та поширення інформаційних технологій та інше» [6, с. 14].

Розвиваючись зовнішня торгівля не тільки забезпечує « збільшення ВВП країни, дохідність та прибутковість вітчизняних товаровиробників, але й показує місце вітчизняної продукції в світовому обороті товарів та послуг, конкурентоспроможність як вітчизняних товаровиробників, так і економіки загалом. Зовнішня торгівля є джерелом валютного забезпечення національної економіки, одним з ключових напрямків розвитку економіки» [2].

Обсяги зовнішньої торгівлі України характеризуються показниками експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту, які наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка показників зовнішньої торгівлі України за 2018–2022 роки

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Обсяг експорту	43341	46091	45143	63113	40944
частка в зовнішньоторговельному обороті, %	43,60	43,30	46,51	47,50	42,42
Обсяг імпорту	56055	60352	51921	69755	55584
частка в зовнішньоторговельному обороті, %	56,40	56,70	53,49	52,50	57,58
Зовнішньоторговельний оборот	99396	106443	97064	132868	96528
Сальдо зовнішньої торгівлі	-12714	-14261	-6778	-6642	-14640

Джерело: складено автором на основі [8].

З табл. 2.1. наглядно бачимо, що обсяги експорту та імпорту товарів та послуг з України скорочуються протягом 2018, 2020 та 2022 років, а в 2019 та 2021 років спостерігаємо їх поступове зростання. Частка експорту в зовнішньоторговельному обороті найвищого значення набула у 2021 році, і склала 47,50%, а частка імпорту - найменшого у 2021 році – 52,50%. Щодо імпорту, то частка його склала до найменшого у 2022 році – 42,42%, найвищого значення набула у 2022 році, і склала 57,58%.

Коливання, які ми спостерігаємо в період з 2018 по 2022 рр., викликані зростанням захворювання на COVID-19 в 2020р, що пригальмувало розвиток зовнішньої торгівлі України, і вже у 2022 році знову засвідчуємо зменшення економічних показників через повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України. Зазначимо, що у досліджуваний період в складі

зовнішньоторговельного обороту країни переважали обсяги імпорту, і це призвело до негативного сальдо зовнішньої торгівлі.

Зовнішня торгівля товарами і послугами посідає важливе місце у формуванні ВВП країни, стимулюючи розвиток економіки України. Розвиваючись, зовнішня торгівля створює умови для подолання кризових явищ та відновлення економіки. Аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі показує, в основному, негативне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, зменшення експорту та погіршення його структури, збільшення імпортової залежності країни [6, с. 385].

Роль, яка характеризує зовнішню торгівлю в економіці країни, це її частка у ВВП держави та інші дані залежності економіки країни від зовнішньої торгівлі, що показані у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Фактичні дані залежності економіки України від зовнішньої торгівлі за 2018–2021 роки

Показники	Роки			
	2018	2019	2020	2021
Частка зовнішньоторговельного обороту у ВВП	75,97	69,22	62,39	66,40
Залежність економіки країни від експорту (експортна квота)	33,13	29,97	29,02	31,54
Залежність економіки країни від імпорту (імпортна квота)	42,85	39,25	33,37	34,86
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	77,32	76,37	86,95	90,48

Джерело: складено автором на основі [8].

Характеризуючи показники залежності економіки України від зовнішньої торгівлі бачимо, що експортна квота має чітку тенденцію до скорочення з 2018 по 2020 роки. Якщо цей показник залежності склав 33,13% у 2018 році, то у 2020 році знизився до 29,02%, що показує незначний вплив експорту на економіку країни. А вже в 2021 році можемо спостерігати незначне підвищення її до 31,54% від загального обсягу ВВП.

Розглядаючи імпортну квоту можемо відмітити нерівномірність значень цього показника. Якщо 2018 році він мав найвищий рівень (42,85%), то в 2020 році знизився (33,37%). Проаналізувавши табл. 2.2, ми можемо відмітити нестачу експортних надходжень для оплати імпортованих товарів. Адже

коефіцієнт покриття імпорту експортом знаходиться в межах від 76,37% до 90,48%.

Особливу увагу слід звернути на залежність країни від експорту та імпорту. «Науковці зазначають, що збільшення експортної квоти відображає позитивні процеси розвитку виробничих сил в країні, поглиблення участі у міжнародному поділі праці, удосконалення галузевої структури вітчизняного виробництва, його модернізацію тощо. Однак цей процес супроводжується зростанням ризиків деформації структури вітчизняного виробництва та експорту під кон'юнктуру міжнародних ринків, ризиків залежності розвитку вітчизняної економіки від негативного впливу чинників зовнішнього середовища. Залежність економіки країни від імпорту виникає внаслідок дефіциту на внутрішньому ринку країни окремих товарів, наявності недостатніх обсягів ресурсів (сировинних, трудових, виробничих потужностей) для вітчизняного виробництва товарів (послуг), невідповідності якості (ціни) аналогічних товарів (послуг) вітчизняного та зарубіжного виробництва тощо» [4].

Аналізуючи дані, щодо зовнішнього сектору України, наведемо структуру товарного експорту та імпорту, протягом останніх трьох років (див. рис. 2.1. та рис. 2.2).

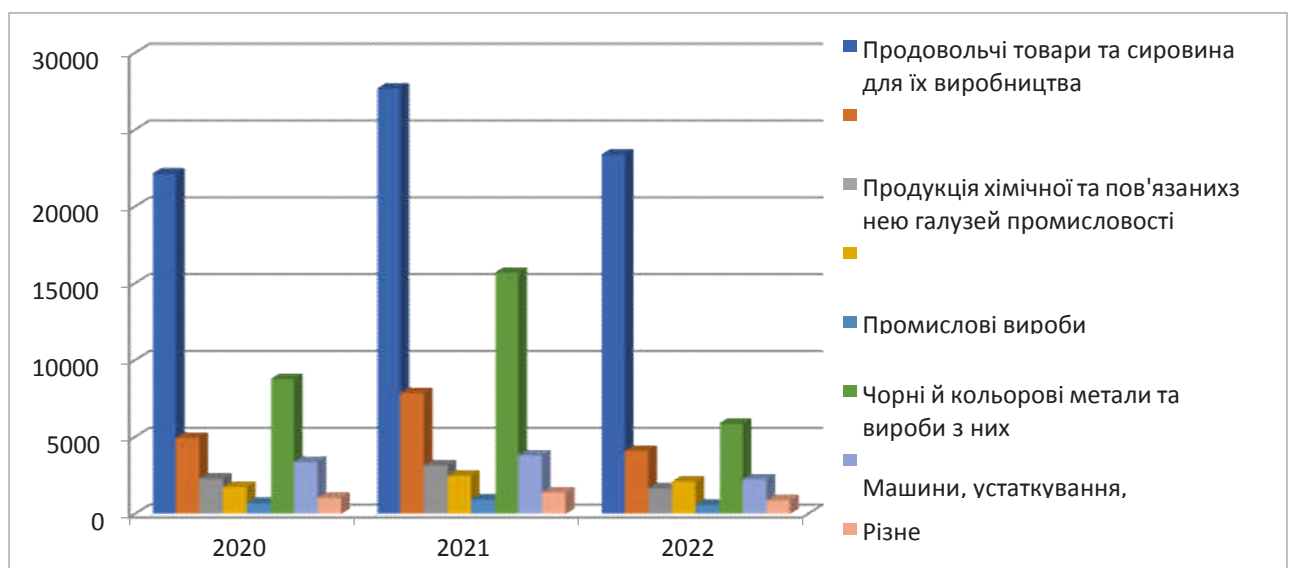

Рис. 2.1. Структура товарного експорту України за 2020–2022 роки

Джерело: складено автором на основі [35].

Характеристика показників динаміки товарної структури експорту України свідчить про позитивне сальдо по трьох групах товарів:

– сальдо по продовольчих товарах та сировині для їх виробництва складає у 2020 – 2022 роках відповідно 15696 млн. дол., 2021 млн. дол. та 17464 млн. дол.;

– розглядаючи сальдо по деревині та виробам з неї, можемо відмітити значне зростання 411 млн. дол. у 2020 році до 1213 млн. дол. у 2022 році;

– по чорних й кольорових металах та виробам з них сальдо зменшується в складає у 2021 р. 11498 млн. дол., а вже у 2022 р. – 3380 млн. дол..

Після вторгнення росії в Україну, ми відмічаємо зменшення показників експорту мало не по кожній групі товарів.

Розглянемо товарну структуру імпорту України за 2020 – 2022 роки.

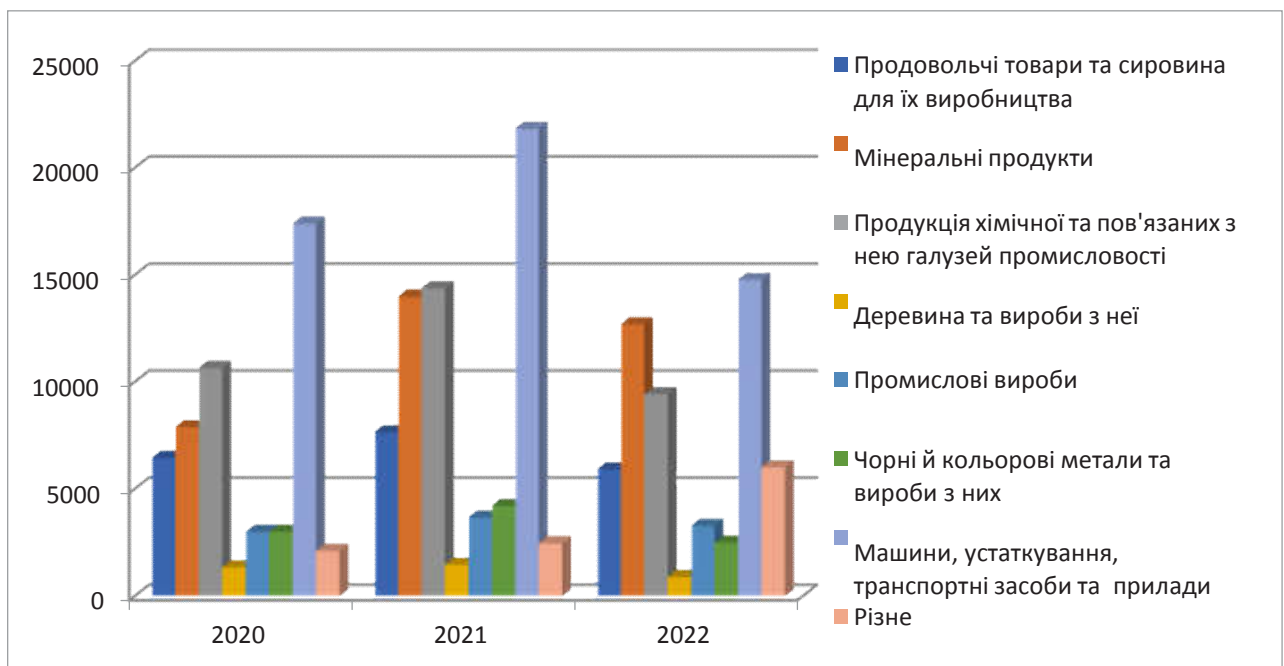

Рис.2.2. Структура товарного імпорту України за 2020–2022 роки

Джерело: складено автором на основі [35].

Найбільший відсоток товарної структури імпорту України займають машини, устаткування, транспортні засоби та прилади, хоча прослідковується зменшення відсотка від загального обсягу імпорту з 33,53% 2020 році до 26,61%, в 2022 році; друге місце розділили між собою такі дві групи товарів:

мінеральні продукти та продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, відсоток яких коливається в межах відповідно 15,21% – 22,86% та 16,99% – 20,63% від загального обсягу імпорту.

Проаналізувавши рис. 2.1 та 2.2 можемо констатувати, що падіння імпорту було не таким суттєвим як експорту, так як обсяги придбання закордонних товарів скоротилися менше ніж на четвертину від рівня, який був до війни, тоді як продажі за кордон зменшилися на третину.

Для економічного розвитку України істотне значення мають міжнародні економічні відносини. Для взаємодії зовнішньоторговельних зв'язків особливе місце віддається суб'єктам господарювання, до яких належать: держава, міжнародні організації, спільні підприємства, юридичні особи, фізичні особи-підприємці, світові асоціації тощо. Адже Україна завжди підтримувала економічні зв'язки з країнами світового співтовариства.

З рис. 2.3. можемо побачити роль експорту та імпорту в міжнародній торгівлі:

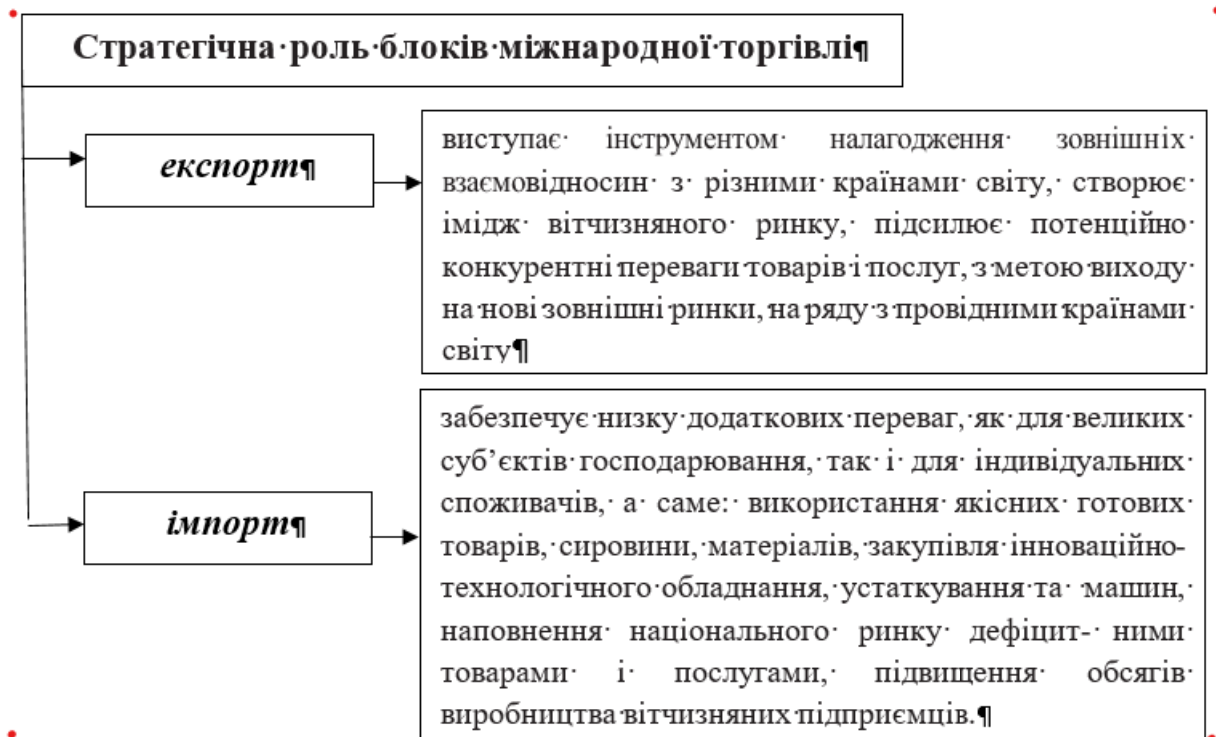

Рис. 2.3. Стратегічна роль експорту та імпорту в міжнародній торгівлі.

Джерело: складено автором самостійно.

Для характеристики митної статистики зовнішньої торгівлі розглянемо розподіл міжнародної торгівлі України за географічними регіонами (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Розподіл зовнішньої торгівлі України за географічними регіонами
за 2021-2022рр.**

Регіони	Експорт				Імпорт			
	2021		2022		2021		2022	
	млн. дол. США	% до загал. обсягу	млн. дол. США	% до загал. обсягу	млн. дол. США	% до загал. обсягу	млн. дол. США	% до загал. обсягу
УСЬОГО	63113,00	100,00	40943,00	100,00	69755,00	100,00	55584,00	100,00
Європа	24345,55	38,57	25513,40	62,31	30249,00	43,36	27115,00	48,78
Азія	22947,30	36,36	9597,58	23,44	18740,00	26,87	16136,00	29,03
Америка	3207,13	5,08	1185,00	2,89	4476,00	6,42	2984,00	5,37
у т.ч. США	1595,41	2,53	855,45	2,09	3218,00	4,61	2097,00	3,77
Африка	5588,88	8,86	2116,66	5,17	816,00	1,17	475,00	0,85
Австралія і Океанія	73,32	0,12	28,22	0,07	133,00	0,19	220,00	0,40
Довідково								
Країни ЄС	22872,40	36,24	24806,79	60,59	26171,00	37,52	24896,00	44,79
Країни СНД	6725,00	10,66	2291,00	5,60	13492,00	19,34	4488,00	8,07

Джерело: складено автором на основі [35].

Проаналізувавши наведені дані щодо розподілу зовнішньої торгівлі України за географічними регіонами, можемо зробити висновок, що «за останні два роки вітчизняні суб'єкти господарювання та безпосередньо держава вийшли на рівень зовнішньоекономічних відносин з такими регіонами, як: Європа (у 2022 році експорт складає 62,31%, імпорт — 48,78%), Азія (у 2022 році експорт складає 23,44%, імпорт – 29,03%), країни ЄС (у 2022 році експорт складає 60,59%, імпорт – 44,79%), країни СНД (у 2022 році експорт складає 5,60%, імпорт – 8,07%), Америка (у 2022 році експорт складає 2,89%, імпорт – 5,37%)» [4].

Промисловий потенціал України поступово намагається наздогнати достатній рівень налагодження зовнішньоторговельних відносин для здійснення результативної зовнішньої політики, якій перешкоджає низка чинників, серед них: невідповідність міжнародним стандартам; низька конкурентоспроможність національних товарів; зниження якості, порівняно зі світовими товарами-замінниками.

На жаль, сьогодні Україна не може зайняти провідне місце у світовому торговому просторі, але усунувши усі негативні фактори, маємо можливість підвищити рівень зовнішньої торгівлі, збільшуючи зусилля в найбільш перспективних галузях світової економіки.

2.2. Організація та аналіз спеціальної митної статистики

Згідно з статтею 450 Митного кодексу України: «спеціальна митна статистика - це система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації, що відображає діяльність митних органів при здійсненні ними митної справи» [28].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 р. №1865 «Про порядок ведення спеціальної митної статистики» [43], складовими спеціальної митної статистики є (див. рис. 2.4):

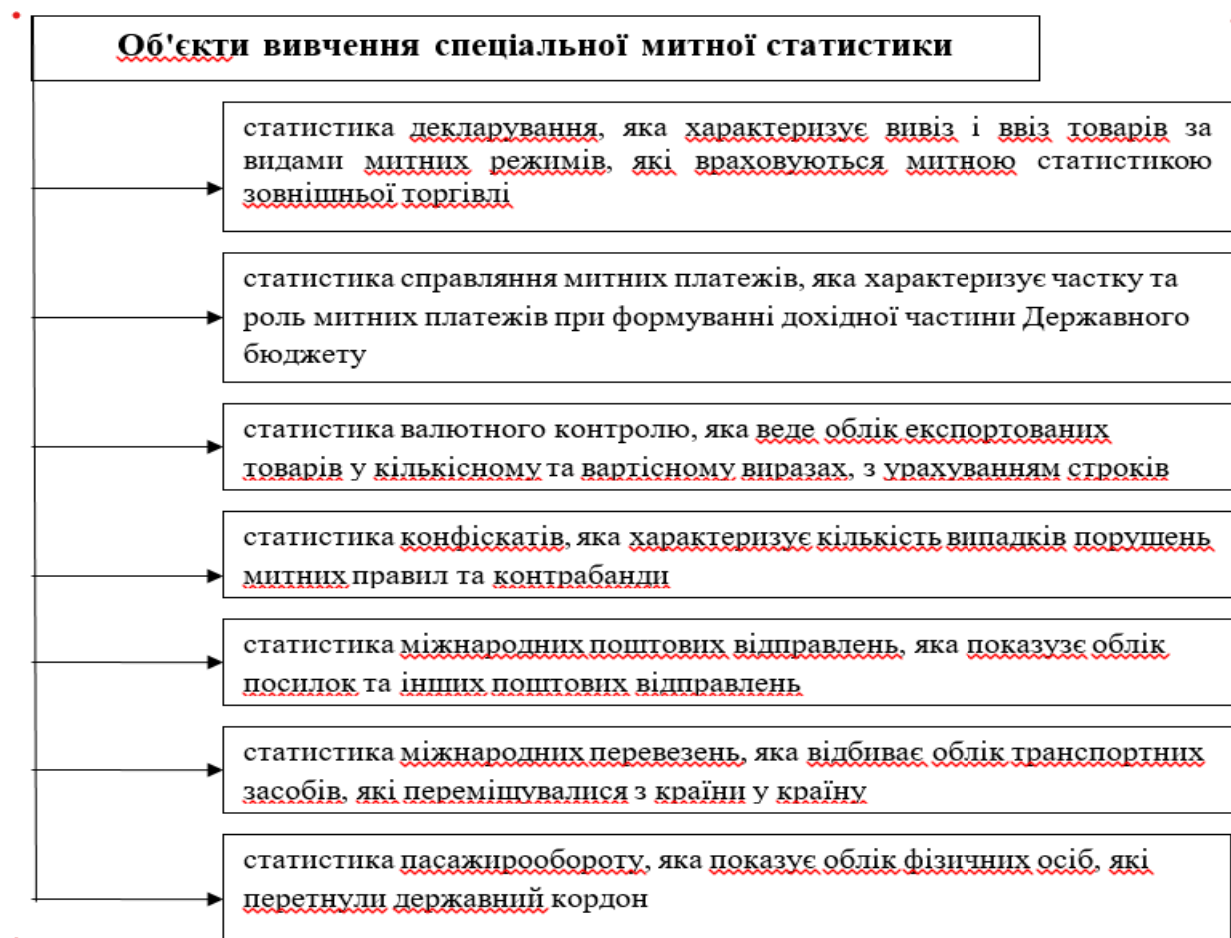

Рис. 2.4. Складові спеціальної митної статистики

Джерело: складено автором на основі [43].

Основними завданнями спеціальної митної статистики є «забезпечення належного рівня робіт зі збирання, аналізу, узагальнення даних статистичної інформації, достовірність та оперативність надання яких впливає на прийняття зазначених управлінських рішень. Дані спеціальної митної статистики використовуються виключно в митних цілях для забезпечення вирішення завдань, покладених на митні органи» [43]. Її предметом є вивчення організаційно-правових основ діяльності митних органів, для чого проводяться спостереження, які організуються за спеціальною програмою обліку та аналізу статистичних показників, отриманих у результаті спостереження.

Для того, щоб визначити ефективність функціонування митних органів, забезпечити аналіз та прогнозувати розвиток митної системи, підготовку й прийняття рішень щодо вдосконалення структури митної системи України, Державна митна служба України застосовує дані спеціальної митної статистики.

Проведемо аналіз базових показників спеціальної митної статистики. Станом на 01.01.2022 р. за даними Державного веб-порталу бюджету органами Державної митної служби України адміністровано фактичних надходжень митних платежів в обсязі 301,1 млрд. грн. до бюджету (рис.2.5).

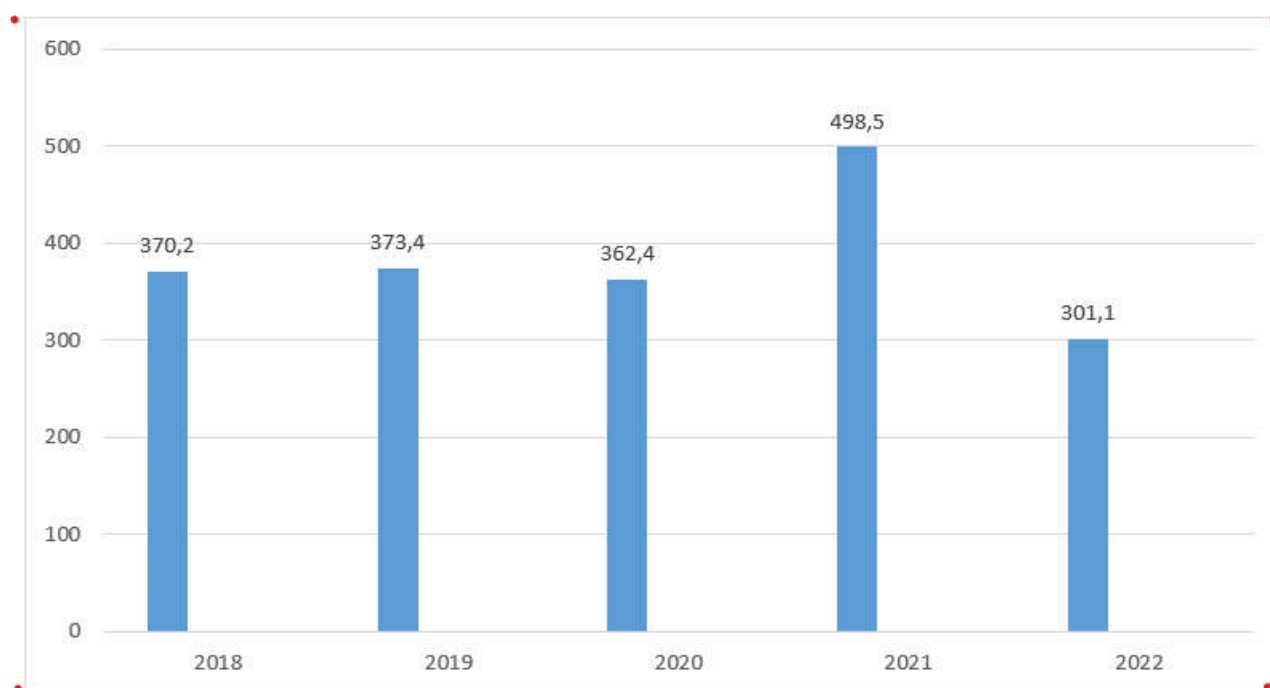

Рис. 2.5. Надходження митних платежів до Державного бюджету України (млрд. грн.)

Джерело: складено автором на основі [8].

У 2018-2019 роках надходження від митниці були приблизно на одному рівні – 370,2 - 373,4 млрд грн.

В 2020 році держбюджет отримав від митниці на 3% менше коштів – 362,4 млрд грн. За підсумками 2021 року митниця перерахувала до бюджету рекордну за аналізований нами період суму – 498,5 млрд (+37,3%):

Минулого року дохід від митниці впав до 301,1 млрд, це на 197,4 млрд грн. або на 60% менше показника 2021 року.

Розглянемо надходження до бюджету в розрізі показників, які формують основу спеціальної митної статистики, тобто митних платежів (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка надходжень в розрізі митних платежів до Державного бюджету України за 2020 – 2022 рр., млн. грн.

Вид митного платежу	Надходження за 2020 р., млн. грн	Виконання до уточненого річного плану, %	Надходження за 2021 р., млн. грн	Виконання до уточненого річного плану, %	Надходження за 2022 р., млн. грн	Виконання до уточненого річного плану, %
Мито (ввізне)	30 203	106,87	36 854	107,31	23 311	65,39
Акцизний податок	57 846	108,44	79 592	122,70	41 653	54,81
Податок на додану вартість	274 113	90,22	380 714	102,65	253 052	58,96

Джерело: складено автором на основі [8].

Проведемо моніторинг і порівняємо надходження митних платежів до Державного бюджету за попередні роки та в умовах війни, а саме: податку на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів; акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів та ввізного мита.

Проаналізувавши таблицю 2.4, ми бачимо, що у 2021 році спостерігається тенденція до зростання податкових надходжень по кожному з митних платежів, особливо в розрізі акцизного податку. Провівши статистичні дослідження надходження до бюджету митних платежів вже у 2022 році спостерігаємо зменшення частки надходжень.

Під час розпалу розпочатої росією війни і для підтримки платників податків Верховна Рада України прийняла низку законодавчих актів щодо введення пільг на ряд товарів, які ввозяться в Україну в умовах воєнного стану.

Опрацювавши статистичні матеріали, зупинимося на причинах, які вплинули на надходження митних платежів до державного бюджету. Це в першу чергу звільнення від оподаткування і надання пільг згідно Закону України від 24.03.2022р. №2142-IX:

- «наданні пільги у квітні – червні 2022 року із сплати податків при імпорті товарів, які не пов’язані із протидією збройній агресії росії і вони склали 42,1 млрд грн (пільги громадянам, які працюють на спрощеній системі оподаткування – 13,3 млрд грн; пільги щодо сплати мита надані підприємствам – 2,6 млрд грн);
- наданні пільг при імпорті продукції ЗСУ і Міноборони– 31,4 млрд. грн.;
- пільги, які стосуються акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів (в основному тютюну) – 28,1 млрд. грн.;
- нові пільги, які були спрямовані протягом листопада – грудня 2022 року на відновлення енергосистем та забезпечення громадян електроенергією – склали 4,8 млрд грн, у тому числі з імпорту електрогенераторів – 3,8 млрд грн» [52].

«Крім того, встановлення 7% ставки оподаткування ПДВ та нульової ставки акцизного податку на пальне призвело до зменшення надходжень цих податків з імпорту пального у березні – вересні 2022 року на 46,2 млрд грн відповідно до Закону України від 13 березня 2022 року № 2120. Навіть після часткового відновлення правил оподаткування акцизним податком у вересні 2022 року обсяги розрахункових умовних недонадходжень акцизного податку та ПДВ у жовтні – грудні 2022 року склали 20,7 млрд гривень» [52].

Запровадивши в Україні воєнний стан, уряд тимчасово вимушено призупинив діяльність окремих митниць, зменшив ділову активність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, змінив логістичні маршрути, блокував

морських торговельних портів, закриття повітряний простір – це все негативно вплинуло на обсяги оподаткованого імпорту товарів.

Розглянемо як законодавчі зміни впливають на статистичні показники при сплаті митних платежів (рис. 2.6).

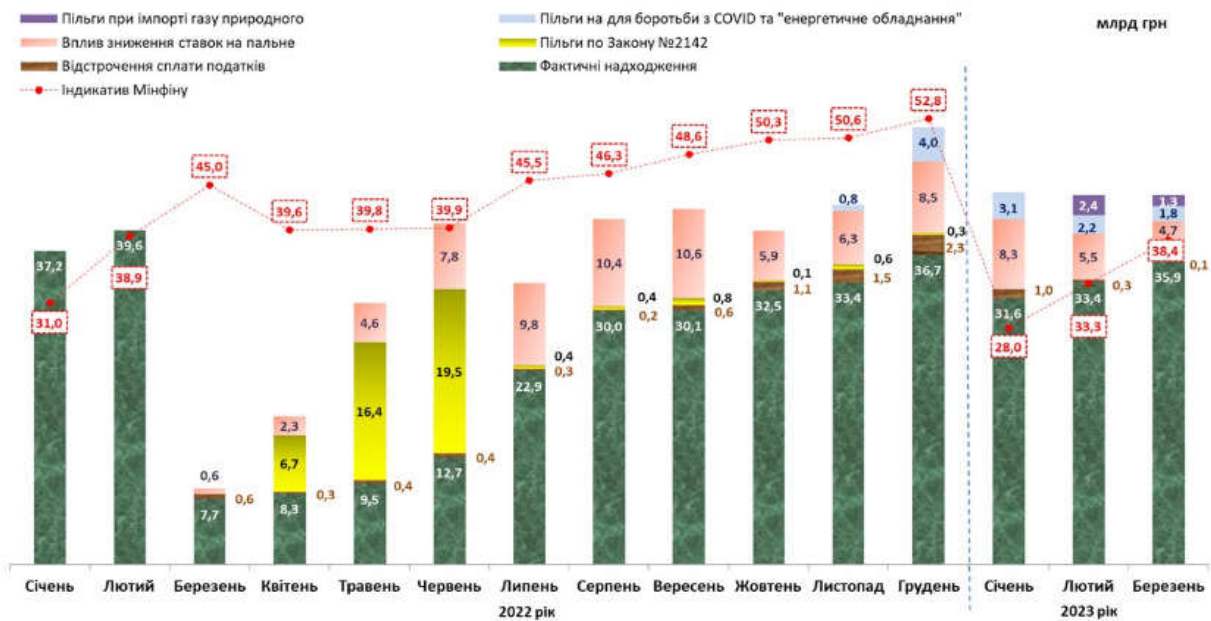

Рис. 2.6. Динаміка впливу законодавчих актів 2022-2023 рр. на стан надходжень митних платежів до бюджету [23].

Як бачимо із рис. 2.6 за період січень-березень 2023р. поступлення митних платежів в бюджет країни збільшилися на 19,3%, або на 16,3 млрд.грн. у порівнянні з аналогічним періодом 2022р. Також спостерігається виконання надходжень митних платежів до бюджету – при плані 99,7 млрд. грн. надійшло 100,9 млрд.грн. (101,2% зазначеного планового показника).

Розглянемо фізичні обсяги оподаткованого імпорту, які у I кварталі 2023 року зменшилися на 42% відповідно до I кварталу 2022 року (з 10,5 млн тонн у січні-березні 2022 року до 6,1 млн тонн у відповідний період 2023 року), а сплата митних платежів «у доларовому еквіваленті» скоротилася лише на 8% (відповідно з 2,97 млрд дол. до 2,75 млн дол. у I кв. 2022 -2023 рр.).

Підвищення ефективності адміністрування податків митними органами, а також зміна у товарній структурі оподаткованого імпорту посприяли підвищенню податкового навантаження на 1 кг імпорту товарів, який

оподатковується, з 0,28 дол/кг у I кварталі 2022 року до 0,45 дол/кг у аналогічному періоді 2023 року.

Аналізуючи зменшення надходжень митних платежів у 2022 році ми дійшли висновку, що на це могли вплинути умови воєнного часу та прийняття урядом пільгових та спрощених умов ввезення товарів на митну територію України.

На дані спеціальної митної статистики також впливають результати ефективного виконання митними органами заходів щодо контролю правильності визначення митної вартості товарів, правильності класифікації товарів, а також контролю за правильністю визначення походження товарів і вони є джерелом забезпечення додаткових надходжень від митних платежів.

При здійсненні контролю за правильністю визначення митної вартості та скоригування за результатами такого контролю, у 2022 році опрацьовано оподатковану базу в обсязі 219,7 млрд гривень. Додаткові надходження до бюджету склали 6,3 млрд гривень.

Проаналізувавши додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товару, ми бачимо, що в 2022 році вони склали 394,6 млн грн, це менше на 69,7 млн грн, тобто на 15 % ніж за аналогічний період 2021 року (464,3 млн грн).

Дані за напрямом класифікації товарів щодо донарахування митних платежів до Державного бюджету України у 2022 році склали 214 млн гривень.

Серед показників митної статистики також потрібно виокремити роботу митних органів у напрямку боротьби з митними правопорушеннями. Митницями ДМС у 2022 році було заведено 9825 справ про порушення митних правил на суму 770 млн. грн. Серед предметів правопорушення – транспортні засоби, горіхи, килимові вироби, тютюнові вироби, хлібопекарське обладнання та тощо [15].

Отже, «митні платежі є важливим інструментом митної політики та частиною доходів бюджету, яка зазнала суттєвих змін під час воєнного стану. Порівнюючи надходження митних платежів до бюджету за три останні роки,

спостерігається їх зменшення у період воєнного часу, а також неповне виконання до уточненого річного плану по стягненню таких платежів. Для збільшення митних надходжень у 2023 році прийнято комплекс заходів, основними напрямками яких є: відміна більшості митних та податкових пільг, введених на початку повномасштабного вторгнення армії росії та збільшення митних ставок на деякі імпорتنі товари. Ці заходи у сукупності допоможуть відновити стабільність митних надходжень до бюджету та створять базу для їх сталого зростання у майбутньому» [23].

Висновки до розділу 2

Лише при налагоджених міжнародних економічно-торговельних відносинах зовнішня торгівля України може розвиватись та ефективно функціонувати. Країн світу взаємодіють між собою за допомогою створення міждержавних об'єднань, встановлення дипломатичних стосунків, укладення договорів про співробітництво.

Проаналізовані показники залежності України від зовнішньої торгівлі наглядно ілюструють значно велику роль у формуванні ВВП країни, налагодження міжнародної співпраці між країнами. але відсутність окресленої державної політики зовнішнього сектору, що може стати причиною погіршення економічної безпеки України. До причин нестабільності зовнішньої торгівлі слід віднести кризові явища, які були запроваджені спалахом пандемії коронавірусу та введення певних обмежень, починаючи з 2020 року. Водночас, великого удару економіка країни зазнала у 2022 році, через повномасштабну війну, що призвело до скорочення майже на третину постачань української продукції і товарів за кордон.

Отже, сьогодні Україна не може претендувати на провідне місце у світовому торговому просторі, але усунувши усі негативні фактори, налаштувавши економічні та політичні зв'язки з провідними країнами світу, ми маємо можливість підвищити рівень зовнішньої торгівлі, акцентувавши увагу на найбільш перспективні галузі світової економіки.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СТАТИСТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Зовнішньоекономічна статистика за кордоном отримала розвиток у міжнародних статистичних та економічних організаціях (ООН, МВФ, ЮНІДО, ОЕСР, Світовому банку, Євростаті тощо), рекомендації яких фактично стали міжнародними стандартами у цій сфері.

Відповідно до норм, введених Всесвітньою митною організацією, в Україні, країнах світу – членах Всесвітньої митної організації, членах митних союзів та інших країнах світу використовується єдина методологія, згідно з якою проводиться ведення митної статистики.

Митна статистика зовнішньої торгівлі та статистика взаємної торгівлі покликані забезпечити повний і достовірний облік даних про зовнішню і взаємну торгівлі товарами з метою вирішення наступних завдань:

- 1) «аналізу основних тенденцій, структури і динаміки зовнішньоторговельних потоків;
- 2) аналізу результатів застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- 3) розробки і прийняття рішень в області зовнішньоторговельної політики;
- 4) контролю за надходженням митних платежів до бюджетів держав - членів Митного союзу;
- 5) розробки платіжного балансу і системи національних рахунків;
- 6) прогнозування макроекономічних показників;
- 7) розрахунку індексів фізичного обсягу, середніх цін та вартісного обсягу;
- 8) сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності, розширенню зовнішньоторговельних зв'язків» [5].

Для формування митної статистики зовнішньої торгівлі використовують відомості, що містяться в митних деклараціях на товари та інших документах.

При формуванні статистики взаємної торгівлі зарубіжними вихідними даними виступають дані, які містяться в документах, що їх надають учасники зовнішньоекономічної діяльності в певні уповноважені органи держав.

Уповноважені органи іноземних держав в цілях формування статистики взаємної торгівлі можуть використовувати інші джерела інформації.

Облік імпорту та експорту товарів у статистиці взаємної торгівлі проводиться: при імпорті – на момент надходження товару на склад, при експорті – на момент відвантаження товару зі складу.

У митній статистиці зовнішньої торгівлі і статистиці взаємної торгівлі враховуються всі товари, які додаються до запасів матеріальних ресурсів держав і віднімаються з них, коли їх возять в межі або їх вивозять за межі території іноземної держави.

Транзитні товари, товари, тимчасово допущені на територію держави або тимчасово вивезені з території держави, що не поповнюють і не знизять запаси матеріальних ресурсів держави і не підлягають включенню до митої статистики зовнішньої торгівлі і статистики взаємної торгівлі.

Для цілей при веденні митної статистики зовнішньої торгівлі і статистики взаємної торгівлі використовують класифікатор єдиної Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.

Для формування митної статистики зовнішньої торгівлі використовуються такі «основні показники: код товару згідно товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності (10 знаків); найменування товару; напрямок переміщення; звітний період (місяць); статистична вартість (у доларах США); вага нетто (кг); вага брутто (кг); код додаткової одиниці виміру згідно ТН ЗЕД ТЗ; кількість товару в додатковій одиниці виміру; країна призначення; країна походження; країна відправлення; торговельна країна; вид транспорту на кордоні; територіально-адміністративний поділ; характер угоди; митна процедура; особливості переміщення товарів» [24].

Вартість товару, зафіксована в доларах США та приведена до єдиного базису цін (для експортованих товарів – за типом цін FOB, імпортованих – за

типом цін CIF) формують статистичну вартість товару. Для перерахунку вартості в долари США використовують курс, який встановлений Національним банком держави на день реєстрації декларації на товари;

У митній статистиці зовнішньої торгівлі і статистиці взаємної торгівлі застосовуються одиниці кількісного обліку, зазначені в товарній номенклатурі ЗЕД, тобто на основі ваги нетто, і вимірюються в кілограмах [15].

Країнами-партнерами митній статистиці вважають:

- «країну походження товару – при імпорті;
- країну призначення товару – при експорті» [25]. .

Облік імпорту товарів ведеться по країні відправлення, в таких випадках:

1. «для товарів, країна походження яких невідома;
2. для товарів, поміщених під митний режим «реімпорт»;
3. для товарів, включених до групи 97 товарної номенклатури ЗЕД (твори мистецтва, предмети колекціонування та антикваріат)» [25].

Дані митної статистики зовнішньої торгівлі і статистики взаємної торгівлі регулярно поширюються шляхом випуску статистичних бюлетенів і збірників, а також розміщення на офіційних сайтах (порталах) уповноважених органів.

Надзвичайно значущим для аналізу зовнішньоекономічних зв'язків та орієнтації країни в світовій торгівлі виступають показники, що розкривають географічний розподіл товарообігу.

У міжнародній практиці статистичного обліку і аналізу використовують декілька критеріїв визначення країни-партнера. «До найбільш поширених відносяться три основні методи визначення країн-партнерів при ввезенні і вивезенні товарів, які згруповані таким чином: країна походження і країна останнього відомого призначення; країна покупки і країна продажу; країна відвантаження і країна постачання.

Статистична комісія ООН рекомендує для визначення країни-партнера використовувати: у статистиці імпорту – країну походження товару і як додаткову інформацію – країну відправлення; у статистиці експорту – країну останнього відомого призначення» [17].

Більшість товарів імпортується з країн, де вони виготовляються. Проте у ряді випадків виробництво, покупка і постачання товарів можуть мати місце в різних країнах, що утрудняє визначення географічного розподілу товарів.

Товарна структура зовнішньої торгівлі відображається в довіднику як на основі комбінованої товарної номенклатури ЄС, так і української виробничої класифікації. Облік країн- контрагентів здійснюється по методу “країна-виробник – країна-споживач”. Відповідно до прийнятих в ЄС методологічних рекомендацій зі статистики зовнішньої торгівлі, додатково реалізується облік і публікація даних по імпорту в розподілі по країнах відвантаження товарів (Versendungslander).

У Німеччині, наприклад, розробка «питань методології статистичного обліку, а також збір, обробка, аналіз і публікація даних митної статистики зовнішньої торгівлі належить до компетенції Федерального статистичного управління (ФСУ), м. Вісбаден. Основні методологічні принципи обліку зовнішньоторговельного обороту Німеччини базуються на методології Європейського Союзу, де віддається перевага спеціальному обліку зовнішньої торгівлі. При цьому оборот товарів по переробці враховується за повною вартістю товарів. Оцінка імпорту і експорту ґрунтується на митних деклараціях розпорядників товарів» [37].

Як одна із промислово розвинених держав світу, «Франція має в своєму розпорядженні розвинену систему соціально-економічної інформації, помітне місце в якій належить статистиці зовнішньої торгівлі країни, що базується на рекомендаціях Європейського Союзу. В даний час питаннями статистики зовнішньоторговельних операцій займаються декілька французьких організацій, серед яких провідними залишаються: відділ статистики і інформатики Головного управління митниць і непрямих податків Міністерства економіки, фінансів і бюджету і Національний інститут статистики і економічних досліджень» [37].

Значний вплив на формування методології статистики зовнішньої торгівлі країни здійснює постановка митно-тарифної справи. Франція входить

до групи країн, що чітко проводять розмежування загальної і спеціальної торгівлі. В певних спеціалізованих статистичних зовнішньоторговельних довідкових виданнях традиційно відображаються дані по спеціальній торгівлі, а в статистичних публікаціях загального характеру знаходить своє місце інформація про загальну торгівлю.

Всі промислово розвинені країни світу користуються товарною класифікацією – Гармонізована система опису і кодування товарів шестизначним кодуванням продукції (ГС). Європейський Союз на її основі в розробив Комбіновану номенклатуру, що відповідає одночасно завданням митно-тарифної справи і статистики, котра замінила раніше використовувану в країнах ЄС класифікацію “НІМЕКС”.

При аналізі світової торгівлі ми стикаємося із таким поняттям як розбіжність, тобто теоретично вартість експорту має дорівнювати вартості імпорту, але цього немає. Різниця між імпортом та експортом пояснюється тим, що в міжнародній практиці імпорт розраховується в цінах CIF, а експорт – в цінах FOB. На сьогодні в Україні також існують розбіжності у методиці розрахунку зовнішньої торгівлі: Держстат застосовує при імпорті ціни CIF, а НБУ – за цінами FOB.

Також розбіжність України наблюдається і у введенні статистичного обліку ціни на товар. Якщо брати до уваги світову практику торгівлі, де контрактна ціна на товар встановлена у валюті або країни-продавця, або країни-покупця, то Україна є винятком з цього правила, де облік ведеться не у національній валюті, в доларах США.

Основні причини розбіжностей між даними країн-експортерів та імпортерів є те, що більшість країн формують дані на основі методологічних положень, які є загальноприйняті в міжнародній практиці, але допускаються відхилення від цих положень або інший підхід до окремих методологічних принципів. Також розбіжності даних про взаємну торгівлю можуть виникають, якщо країнами-партнерами застосовують різні системи обліку

зовнішньоторговельного обороту, або існує відмінність в категоріях товарів, що включаються в експорт та імпорт для країн, що застосовують різні системи.

Оцінка якості статистичних даних, що збирається митною статистикою зовнішньої торгівлі, є складним завданням, яке значною мірою залежить від наглядності зібраних даних та їх достовірності. Важливим методом аналізу в загальній теорії статистики є зіставлення – тобто, при порівнянні даних статистики забезпечується правильність одержуваних висновків про розходження між різними явищами, які досліджуються.

«У світовій практиці статистики зовнішньої торгівлі для зіставлення даних взаємної торгівлі країн-партнерів застосовується метод “дзеркальної статистики”, що передбачає пояснення розходжень між статистикою імпорту та експорту, яку склали торговельні партнери, шляхом здійснення їх концептуальних обґрунтувань та пояснення розбіжностей у збиранні та обробленні даних з урахуванням методологічних відмінностей країн. Теоретично експорт з країни А в країну В повинен дорівнювати імпорту в країну В з країни А та навпаки. Це можливо, але тільки якщо обидві країни складають дані, використовуючи однаковий спеціальний набір методологічних принципів, і якщо при цьому не були допущені помилки.

Метою проведення зіставлень є виявлення та аналіз величин розбіжностей в статистичних даних торговельних країн-партнерів, а також, за можливістю, усунення причин їх виникнення» [10].

Основні можливі причини виникнення розбіжностей у даних взаємної торгівлі країн-партнерів показано на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Основні методологічні причини розбіжностей у даних митної статистики взаємної торгівлі країн-партнерів [10].

Ведення митної статистики відбувається за методологією, яка прописана в Митному кодексі України і забезпечує порівняння даних митної статистики зовнішньої торгівлі України з статистичними даними інших держав.

Проаналізувавши причини розбіжностей статистичних даних зовнішньої торгівлі з певними міжнародними країнами, ми маємо можливість збільшити достовірність та якість статистичної інформації, удосконаливши методологічні принципи її формування.

При використанні одних і тих же методологічних принципів митними та статистичними адміністраціями різних країн при формуванні показників зовнішньої торгівлі товарами, надається можливість реалізувати їх “дзеркальне” порівняння, тобто застосувати методи “дзеркальної статистики”.

Розглянемо етапи зіставлення статистичних даних за обсягами зовнішньоторговельних оборотів методом “дзеркальної статистики” (рис. 3.2)

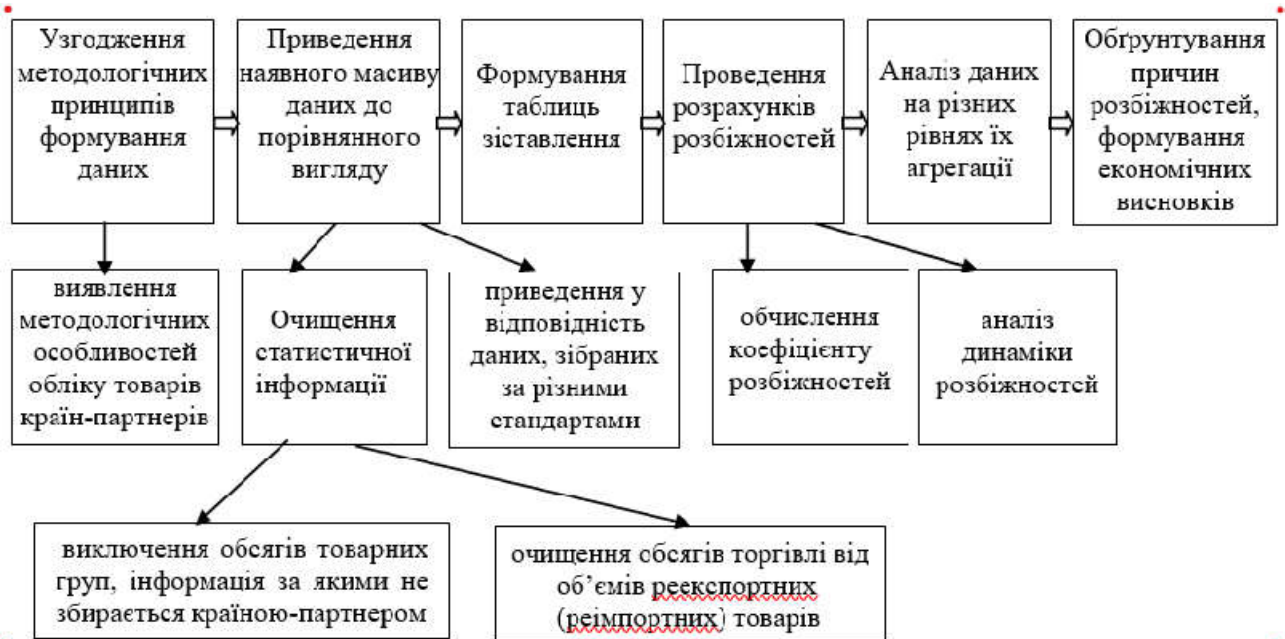

Рис. 3.2. Основні етапи проведення зіставлення даних країн-партнерів методом “дзеркальної статистики” [10].

При аналізі причин розбіжностей між імпортом України та експортом країн-контрагентів необхідно враховувати наступні моменти:

1. «У митній статистиці не достатньо організовано облік міжнародних поштових відправлень, хоча ця стаття невеликою мірою впливає на розбіжності між імпортом України та експортом країн-контрагентів.
2. Значна частина розбіжностей викликана різними підходами до обліку в митній статистиці зовнішньої торгівлі транспортних засобів, що ввозяться фізичними особами. У деяких країнах вивіз автомобілів фізичними особами включається в повний обсяг експорту.
3. На розбіжності даних впливає і те, що не повною мірою враховуються коригування митної вартості і митних платежів, які на дату випуску офіційних публікацій ще не прийняті остаточними.
4. Однією з причин розбіжностей є ввезення гуманітарної допомоги, лізинг тимчасове ввезення товарів та послуг на митну територію України. Багато країн-партнерів враховують ці товари як експорт.
5. Актуальною проблемою, що впливає на розбіжності даних Українського імпорту та експорту країн-контрагентів, є неповна доставка

товарів, які перебувають під митним контролем від прикордонних до внутрішніх митниць призначення за допомогою документу контролю за доставкою товарів - документ (попередня вантажна митна декларація, попереднє повідомлення, вантажна митна декларація, тощо), що містить відомості про переміщувані товари та інші предмети, відправника, одержувача тощо, і який потрібний для здійснення контролю за переміщенням цих товарів та інших предметів між митницями» [22].

Основною метою вирішення проблем митної статистики є найбільш повне задоволення потреб виконавчої влади, органів самоврядування та інших споживачів в об'єктивній статистичній інформації про соціально-економічний розвиток області, району, господарюючих суб'єктів.

Досягнення цієї мети забезпечується вирішенням наступних основних завдань:

- «вдосконалення статистичної інформаційної бази для спостереження громадських та соціально-економічних явищ в області, районі;
 - дотримуватися забезпечення захисту від несанкціонованого доступу при зборі, передачі, обробки, накопичення та подання статистичної інформації,;
 - зміцнення матеріально-технічної бази органів державної статистики.
- Підвищення кваліфікації працівників органів державної статистики» [19].

Для покращення ведення митної статистики зовнішньої торгівлі потрібно застосувати заходи, які дозволять:

- «сформувані інформаційні джерела відповідно до потреб органів влади, інших користувачів статистичних даних;
- для визначення сукупності одиниць організації спостереження та обробки окремих статистичних даних розвинути функції Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, який виступає основою обліку господарюючих суб'єктів;
- забезпечити впровадження системи взаємопов'язаних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації для порівняння статистичних даних;

- стимулювати обмін статистичною інформацією з органами державної влади та місцевого самоврядування» [22].

Заходи з покращення ведення митної статистики потребують спеціальних вимірювальних програмних продуктів і використання сучасних засобів обчислювальної техніки і телекомунікацій, в яких розміщена статистична база даних; перехід до мережевої технології обробки інформації стане ефективним інструментом статистичного аналізу. Реалізуючи ці заходи, Державна митна служба України та Державна служба статистики України може входити в регіональну інформаційну комунікаційну систему.

Статистичне спостереження за зовнішньоекономічною діяльністю підприємств і організацій зосереджено в митних органах. Проте в них ведеться облік зовнішньоекономічної діяльності всіх юридичних і фізичних осіб, які декларують вантажі на митницях, що не виражає фактичні дані про експортно-імпорتنі операції підприємств і організацій на районному, обласному рівні.

Інформаційні ресурси формуються шляхом створення баз статистичних даних регіонального, обласного та районного рівнів на основі каталогу статистичних показників, а також розробки програмних продуктів.

Тим самим досягається скорочення термінів подання статистичних матеріалів користувачам і, як наслідок цього, - підвищення оперативності прийняття управлінських рішень.

Сьогодні існує також проблема в митній статистиці – «це вимірювання зовнішньої торгівлі, що є однією з основних як у методологічному, так і у практичному аспектах. Постає необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень, оскільки вирішення цієї проблеми є надзвичайно важливим для вирішення практичних задач зовнішньоторговельної політики. Однією із проблем вимірювання економічних процесів є їх динамічність, мінливість параметрів і структурних взаємозв'язків. Тобто економічні процеси необхідно завжди тримати під наглядом, потрібно мати стійкий потік нових даних. Існує велика кількість способів, методів, теорій оцінки та аналізу в економіці, проте вимірювання ознак об'єкта поділяють на дві групи: натуральні

величини ознак і вартісні ознаки об'єкта, декількісні ознаки. Окрім того, за процедурою вимірювання розрізняють перший рівень – етап формування первинних даних, і другий рівень, коли обчислюються похідні показники. За результатами первинного вимірювання складають базу даних, на основі якої виконують процедури вторинного вимірювання для подальшого дослідження об'єкту. Саме ці ознаки враховуються при вимірюванні зовнішньої торгівлі країни» [7].

Розглянемо дві основні проблеми, які виникають при проведенні міжнародних зіставлень макроекономічних показників.

Першою проблемою є «уніфікація економічного змісту порівнюваних показників, а другою – вибір методу розрахунку результатів зіставлень, тобто методу перерахунку показників національних валют в єдину грошову одиницю. Якщо для вирішення першої проблеми використовують стандартні міжнародні класифікації та застосовують єдину методологію, то для вирішення другої проблеми враховують економічний зміст, цілі й завдання порівнювання, початкову інформацію, рівень її деталізації, точності й порівнянності та аналітичні вимоги, пред'явлені до результатів (індексів) міжнародних зіставлень. Визначення рівня розвитку країни у співвідношенні до інших країн дає змогу розробити рекомендації для всіх країн і територій щодо уніфікованого розрахунку системи показників, побудованих за єдиною методологією. Саме тому надзвичайно важливим є максимально точно провести розрахунки основних показників вимірювання зовнішньої торгівлі» [7].

При аналізі зовнішньої торгівлі країни, всі показники потрібно розглядати в сукупності. І на перспективу, варто було б підкоректувати систему показників міжнародної торгівлі з метою отримання більш точних характеристик економічного стану країни.

Узагальнюючи викладений матеріал, робимо висновок про існування ряду проблем, які впливають на вимірювання зовнішньої торгівлі країни а саме:

– «Проблема співставності даних. Для порівнянності даних використовують кілька класифікацій. Проте, при одержанні даних з різних обстежень, при зіставленні можуть кардинально методологічно відрізнятись. Адже принципи, які покладені в основу класифікацій, можуть бути різні: призначення товару, виробничо-технічні ознаки, тощо.

– Проблема вимірюваності. При вимірюванні обсягів експорту та імпорту застосовують вартісні, натуральні або трудові одиниці. Така несумісність одиниць вимірювання спричиняє значні труднощі при вимірюванні показників зовнішньої торгівлі країни. Адже невелика похибка може призвести до неправильного ведення зовнішньоторговельної політики держави» [7].

По суті багаточисельні випадки неточностей у митній статистиці України стосуються, переважно найбільш важливих товарних позицій експорту та імпорту держави.

Державна політика в галузі статистики націлена на створення єдиної системи обліку і статистики, на окреслення змісту і сутності статистичного аналізу на всій території України. Основним змістом діяльності органів статистики при веденні інформаційної системи полягає в одержанні вірогідної статистичної інформації про соціальний та економічний розвиток України та хід економічних реформ.

Висновки до розділу 3

Для поліпшення процесу ведення митної статистики органам ДМСУ необхідно враховувати порядок ведення митної статистики зарубіжних держав. Хоча усі держави притримуються певної міжнародної методики ведення статистики зовнішньої торгівлі і далі існують певні неточності в статистичних даних різних держав світу. Це пояснюється різними підходами до процедури ведення митної статистики та неврахуванням певних явищ, які впливають на обсяги зовнішньої торгівлі.

Основним напрямком щодо підвищення точності одержання статистичних даних зовнішньої торгівлі є проведення звірок про такі обсяги з основними країнами-контрагентами. Також для забезпечення найбільш точних результатів ведення митної статистики зовнішньої торгівлі пропонується створити інші і державні органи які, б займалися веденням митної статистики на місцевому рівні та забезпечували б процес доступу до статистичної інформації інших органів державної влади та зацікавлених осіб.

ВИСНОВКИ

Ведення митної статистики – одне із основних завдань, яке покладено на митні органи України. У зв'язку із розвитком ринкових відносин та вступом України у Світову організацію торгівлі, постає питання систематизованого обліку товаропотоків, товарної та географічної структури міжнародної торгівлі, обліку результатів діяльності митних органів та напрямків реформування здійснення митно справи митними органами. На основі завдань, покладених на митні органи України виділяють митну статистику зовнішньої торгівлі та спеціальну митну статистику. Адже, митна статистика зовнішньої торгівлі показує основні дані, пов'язані із перетином іноземними та вітчизняними товарами митного кордону України, обсяги імпорту та експорту, товарну та географічну структуру міжнародної торгівлі.

Спеціальна митна статистика відбиває дані, пов'язані із діяльністю митних органів. Такими даними є обсяги надходжень до бюджету від реалізації фіскальної функції митними органами, динаміка декларування та переміщення пасажирів через митний кордон України, динаміка обсягів контрабанди та порушення митних правил суб'єктами ЗЕД та фізичними особами.

Свій початок митна статистика бере з часів утворення державності. Таке явище зумовлене потребою ведення обліку товарних потоків у ті часи. На сьогодні ведення митної статистики проводиться в автоматизованому режимі за допомогою електронно-обчислювальної техніки та різних програмно-інформаційних комплексів. У структурі центрального органу виконавчої влади в сфері здійснення державної митної справи виділяють спеціальний орган, на який покладено завдання зі збору, групування, аналізу і розповсюдження даних митної статистики.

Також у структурі органів виконавчої влади виділяють окремий орган, на який покладено завдання з ведення статистики різних соціально-економічних явищ, які відбуваються в державі, а також ведення митної статистики на основі співпраці з митними органами України.

Основним джерелом ведення митної статистики є митна декларація, в якій зазначена уся інформація, необхідна для ведення митної статистики. Структура митної декларації являє собою сукупність граф, у яких конкретно зазначені усі реквізити торговельних партнерів, умови переміщення, транспортні засоби, за допомогою яких здійснюється переміщення, обсяги митних платежів та інші дані, які необхідні для проведення митної статистики зовнішньої торгівлі та спеціальної митної статистики.

Проаналізувавши зміни географічної та товарної структури експорту-імпорту товарів України, можемо відмітити, що трансформація української зовнішньої торгівлі, яка розпочалася в результаті економічної кризи в зв'язку із пандемією коронавірусу 2019-2021 рр., повномасштабною війною протягом 2022 р. не лише істотно знизилась, а й набула нових ознак.

Експортний потенціал України, в наслідок укладання договорів про зону вільної торгівлі (ЗВТ) з зарубіжними партнерами, може значно розширитися через подальше відкриття доступу до зовнішніх ринків. Ці угоди про ЗВТ не гарантують зростання зовнішнього товарообороту, але вони заохочують вітчизняних виробників на основі конкуренції підвищувати якість продукції.

Щодо аналізу спеціальної митної статистики, то з кожним роком надходження до Державного бюджету України від провадження суб'єктами ЗЕД своєї діяльності зростають за рахунок митних платежів. На даний час, митні органи забезпечують майже половину дохідної частини казни держави.

На проблему порівнянності даних взаємної торгівлі завжди звертали увагу українські і міжнародні організації, особливо Міжнародний валютний фонд та Статистичний департамент Секретаріату ООН.

При аналізі причин розбіжностей між імпортом України та експортом країн-контрагентів необхідно враховувати наступні моменти:

1. У митній статистиці не достатньо організовано облік міжнародних поштових відправлень, хоча ця стаття невеликою мірою впливає на розбіжності між імпортом України та експортом країн-контрагентів.

2. Значна частина розбіжностей викликана неоднаковим ставленням до обліку в митній статистиці зовнішньої торгівлі, наприклад, транспортних засобів, що ввозяться фізичними особами. В окремих країнах вивіз автомобілів фізичними особами включається в повний обсяг експорту.

3. Не повною мірою враховуються коригування митної вартості і митних платежів, які на дату випуску офіційних публікацій ще не затверджені остаточно.

4. Ввезення гуманітарної допомоги, лізинг тимчасове ввезення товарів та послуг на митну територію України. Багато країн-партнерів враховують ці товари як експорт.

Розвиток економічних реформ, попит на інформацію з боку органів влади та місцевого самоврядування, а також явище попиту з боку підприємців, населення і інших споживачів зробили необхідним приведення статистичного митного спостереження до європейських норм.

Основною метою вирішення проблем митної статистики є найбільш повне задоволення потреб виконавчої влади, органів самоврядування та інших споживачів в об'єктивній статистичній інформації про соціально-економічний розвиток області, району, господарюючих суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алавердян Л. М., Романенко О. В. Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу. Ефективна економіка. 2019. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7005>
2. Абрамова А., Савчук Т., Жаворонок А. Митні платежі як складова доходів державного бюджету. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 4(4). URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/76740>
3. Бабірад-Лазунін В. Методичні засади митної статистики правопорушень. Вісник КНЕУ. Економіка. 4(157). 2014. С.11-17.
4. Батракова Т.І., Фоменко С.С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності. Цифрова економіка і економічна безпека. 2022. Вип.4 (04). С.56-62.
5. Біленець Д. А. Міжнародне митне співробітництво: територіальні аспекти. Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2013. Вип. 1. С. 71-83. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vchfo_2013_1_10.pdf
6. Бойко Х. Напрями адаптації митної політики України до норм ЄС. Управління інноваційними процесами в економічній системі України. 2014. С. 21-22.
7. Дзюбановська Н.В. Проблеми вимірювання зовнішньої торгівлі країни. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2016. Випуск 19. Частина 1. С.22-25.
8. Доходи. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
9. Дуляба Н. І., Далик В. П. Розвиток зовнішньої торгівлі України в умовах глобальної нестабільності. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8358>
10. Дьяченко О.В. Теоретико-методичні підходи проведення зіставлення даних у статистиці зовнішньої торгівлі товарами. Автореферат дисертації на

здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.10 Статистика. Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. Київ. 2008.

11. Експорт з України під час війни: як змінилась структура постачань української продукції за кордон. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959>

12. Ермаченко В.Є, Лібунська С.Г. Облік і техніка зовнішньоекономічної діяльності: [навч. посіб.]. Х. Інжек. 2011. 500 с.

13. Єдина методологія митної статистики зовнішньої торгівлі держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, затверджена Рішенням Ради голів урядів СНД від 20 листопада 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_434#Text0.

14. Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану". URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/77318.html>

15. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022р. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062>

16. Зовнішня торгівля України : стат. збірник / Державна служба статистики: сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

17. Квеліашвілі І. М. Стратегії як основний механізм управління змінами при здійсненні митної справи: зарубіжний досвід. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 6. С. 104 – 109.

18. Концепція створення Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/160062996>.

19. Кравченко П.А. Значение таможенной статистики для таможенной системы Украины. Визначальні тенденції генезису державності і права : зб.

наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф. “Треті Прибузькі юридичні читання” (23–24 листопада 2007 р., м. Миколаїв). Миколаїв : Іліон. 2007. С. 562–565.

20. Кравченко П.А. Специальная таможенная статистика как составляющая таможенной статистики. Митна справа. 2008. № 1. С. 93–95.

21. Кулицький С. Зовнішня торгівля України: стан, проблеми й перспективи. Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 10. С. 39-52

22. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 23. С. 49–59. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf>.

23. Легкоступ І.І., Сاینчук Н.В., Соколюк М.В. Митні платежі як складова формування дохідної частини державного бюджету України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 52 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2564/2482>

24. Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Іксарова Н. О. та ін. Зовнішня торгівля України : XXI століття : монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. 600 с.

25. Методологічні положення статистики зовнішньої торгівлі України товарами. Наказ Держкомстату 07.12.2006р. №588. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2006/588/metod.htm

26. Милашко О. Г. Статистичне дослідження стану та розвитку зовнішньої торгівлі України. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2021. № 1 (76). С. 191–202. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2021/76/page.php?id=abstract/ukr/191-202>

27. Митна справа. Герчаківський С.Д., Тернопіль. 2020. 316с.

28. Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4485-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

29. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: офіційний веб-сайт. URL: <http://me.gov.ua/>.

30. Мінфін. ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>.
31. Міценко Н. Г., Кабаці Б. І., Федоренко А. О. Залежність економіки України від зовнішньої торгівлі: тенденції зміни індикаторів. Економічні науки. 2021. № 62. С. 12–21.
32. Наказ Держмитслужби від 08.06.2022 № 235 «Про затвердження Методології формування даних митної статистики зовнішньої торгівлі України». URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya>
33. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. Зовнішня торгівля. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
34. Офіційний сайт Державної казначейської служби. URL: <https://www.treasury.gov.ua>.
35. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.org.ua>.
36. Офіційний сайт Держмитслужби. Статистика та реєстри. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
37. Підгорний А.З., Милашко О.Г., Русева О.П. Міжнародна статистика: [навчальний посібник]. Одеса: ОНЕУ. 2012. 162 с.
38. Положення про Департамент митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України. Наказ Державної митної служби України 04.04.2011 № 273 URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/72500_535663
39. Попова Ю.М., Гученко Ю.О. Інформаційно-аналітичні аспекти статистики зовнішньоекономічної діяльності. Економіка і суспільство. 2017. Вип.8. С.84-88.
40. Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем: Наказ ДМС України від 19.05.2023 р. № 1341. URL: <http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#Text>

41. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16.04.1991 р. №959-XII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
42. Про Митний тариф України : Закон України від 19.10.2022 р. № 2697-IX URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/584-18>.
43. Про порядок ведення спеціальної митної статистики: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2002 р. № 1865. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp021865?an=27&ed=2003_01_18.
44. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. № 1236-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR081236>
45. Рахман М. С., Штих Є. А. Дослідження основних показників зовнішньої торгівлі України. Приазовський економічний вісник. 2019. Випуск 5(16). С. 384–389.
46. Рішення про Єдину методологію митної статистики зовнішньої торгівлі держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав від 09.12.1994 року URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_434
47. Рокоча В. В., Алькема В. Г., Терехов В. І. та ін. Міжнародна торгівельна діяльність : підруч. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2018. 698 с.
48. Система статистичних класифікаторів України. / Національні (державні) статистичні класифікатори. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/work/klass200n.htm>
49. Соколовська О. М. Проблеми зовнішньої торгівлі України та її регіонів у контексті світової кризи. Вісник економічної науки України. 2020. № 1(38). С. 97–102.
50. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2023 році : стат. Збірник. Державна служба статистики : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

51. Тохтамиш Т. О., Ягольницький О. А., Овчиннікова М. А. Аналіз зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з країнами європейського союзу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 23. С. 44–50.

52. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? Офіційний сайт ДМСУ. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062>

53. Уманець Т.В. Економічна статистика: Навчальний посібник. К. Знання, 2009. 239с.

54. Чайковська В.В. Спеціалізовані напрями модернізації зовнішньоекономічного законодавства України відповідно до Угоди про Асоціацію з Європейським союзом. Альманах міжнародного права. 2015. Вип. 8. С. 55-64.

55. Чалапко Л.Д., Перетятко Л.А., Козак С.І. Експортний потенціал України: проблеми і перспективи реалізації. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 247-253.

56. Чернелевський Л.М., Соломчук Л.М., Перетятко М.В. Статистика: Підручник. К.: НУХТ, 2012. 207 с.

57. Щодо результатів роботи Держмитслужби у напрямку забезпечення надходжень митних платежів до державного бюджету. Офіційний сайт ДМСУ. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062>.

58. The Global Enabling Trade Report 2016. URL: <https://reports.weforum.org/global-enabling-trade-report-2016/economy-profiles/#economy=UKR>.

59. Shemchuk M. Comparison of foreign trade data between Poland, Slovakia and Ukraine. *The role of statistics in the development of the modern economic systems: XXVI Ukrainian-Poland-Slovak Scientific Seminar* (Kyiv, October 8–9, 2019). Kyiv: Kyiv National Economic University named after Vadim

Hetman 2019. С. 34. (0,04 друк. арк.)

60.Nagyova L., Horakova M., Moroz S., Horska E., Polakova Z. The analysis of export trade between Ukraine and Visegrad countries. *E & M EKONOMIE A MANAGEMENT*. 2018. Vol. 21, Issue 2. P. 115–132.

61.Kushniruk V., Ivanenko T. Analysis of trends and prospects for development of export and import of goods and services by enterprises of Ukraine at the regional level. *Baltic journal of economic studies*. 2017. Vol. 3, No 5. P. 252–259.